

О. М. Мосейчук
м. Житомир

ЕКСПЛІЦИТНИЙ ТА ІМПЛІЦИТНИЙ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРБАЛЬНОГО ДИСКРИМІНАТИВНОГО ВПЛИВУ

Дискримінативна діяльність актуалізується у дискурсі *прямим* (експліцитним) і *непрямим* (імпліцитним) шляхами. Прямий спосіб реалізації дискримінативного впливу характеризується відповідністю поверхневої та глибинної прагмаструктури та/або наявністю дискримінативних одиниць (дискримінативів). Пряма дискримінація може варіюватися від ненормативної, агресивної до помірної, формально нормативної. У даному випадку йдеться про мовну норму. З огляду на те, що будь-який прояв дискримінації є порушенням прав людини у сучасному англomовному суспільстві, дискримінативність ототожнюється, у першу чергу, з порушенням правових та етичних норм. У наступному прикладі прагматичний потенціал дискримінативного впливу породжується за допомогою дискримінативу *slant-eyed* (косоокий), вульгаризму *fuck off* (~забирайся до біса, геть) та брутального знижено розмовного *git* (мерзотник, сволота, пришелепок): *'Fuck off back to Hong Kong, you slant-eyed git,' he shouted to me through the back of his seat* (The Guardian, 14 Jan 2009). Не останню роль відіграє фраза *back to Hong Kong*, яка акумулює прагматику сегрегації, відчуження.

Прикладом генерації дискримінативної іллокутивної сили висловлення без використання власне дискримінативних одиниць можуть слугувати такі приклади: *Whites Only Telephone Booth* або *NO SPANISH or MEXICANS*. Лексичне наповнення у даних прикладах має цілком нормативний характер, але дискримінативна прагматика повідомлення не викликає сумнівів. У випадку расової дискримінації (на відміну від національної), спрацьовує механізм взаємодії концептів ПАН і СЛУГА/РАБ та довготривалих соціально-історичних умов й традицій, що беруть свій початок ще до часів Давньої Греції та Риму, триваючи до середини 20 ст. Внаслідок споконвічної сегрегації житла, приміщень для споживання їжі, розваг тощо (незважаючи на формальне скасування опозиції *пан* : : *раб*) у сучасних “расових” панів залишається потреба у відокремленні себе від “нижчого” класу у вигляді захисту (іноді досить агресивного). Джерелом національно-етнічної дискримінації є конфлікти та соціокультурні розбіжності.

Набагато складнішими для інтерпретації є випадки *непрямої дискримінації*. Підчас непрямого дискримінативного впливу поверхнева прагмаструктура не має чітких експліцитних дискримінативних ознак чи маркерів. Іллокутивна сила такого висловлення генерується за рахунок взаємодії мікроактів у межах макромовленнєвого дискримінативного акту, внаслідок інтеракції певних концептуальних зон, що, власне, проковує появу дискримінативних мотивів повідомлення. Як приклад непрямого дискримінативного впливу розглянемо жарт *I got a great Polish joke*:

A guy walks into a bar, orders a beer and says to the bartender, "Hey, I got this great Polish Joke..." The barkeep glares at him and says in a warning tone of voice: "Before you go telling that joke you better know that I'm Polish, both bouncers are Polish and so are most of my customers" "Okay" says the customer, "I'll tell it very slowly."

Дискримінативний вплив реалізується внаслідок активації стереотипної пресупозиційної схеми THE POLISH ARE STUPID (DIMWITS AND SLOWCAUCHES). Дане стереотипічне уявлення виникає, напевно, внаслідок пізньої асиміляції польських емігрантів, складнощів у вивченні неспорідненої мови та, відповідно, виконання лише некваліфікованої, брудної роботи (порівняйте стереотип *молдованина* та *чукчі* в анекдотичному жанрі на пострадянському просторі). Сема *stupid* актуалізується через лексему *slowly* завдяки безпосередньому зв'язку концептів STUPIDNESS та SLOWNESS, які перебувають у партонімічному відношенні – SLOWNESS є однією з характерних ознак STUPIDNESS. Отже, дискримінативна інтенція виражається не прямо (наприклад, через вербальні маркери *stupid, dimwit, slowcoach, blockhead* etc.), а через непряму, проте суміжну номінацію *slowly*. Поверхнева прагмаструктура *I'll tell it very slowly* вимагає інтерпретативного розгортання експліцитур IF THAT IS SO¹ та FOR YOU TO UNDERSTAND¹ з конкретизацією YOU (THE POLISH). IF THAT IS SO¹ доцільно розгорнути до псевдоексплікатури другого рівня IF ENGLISH IS NOT YOUR MOTHERTONGUE². Таким чином, розгорнута поверхнева прагмаструктура має наступний вигляд: IF THAT IS SO¹ [IF ENGLISH IS NOT YOUR MOTHERTONGUE²] *I'll tell it [THE JOKE] very slowly* FOR YOU [THE POLISH] TO UNDERSTAND¹.

Глибинна прагматична структура розгортається за рахунок активації пресупозиційного стереотипу THE POLISH ARE STUPID та локальних імпліцитур IF IT WAS YOUR BAD LUCK TO BE BORN POLISH [as it is known that the polish are not all that smart] та I WILL DO ALL MY BEST TO EXPLAIN YOU THE JOKE (BECAUSE IF I TELL THE JOKE (AS WE [sane people] DO) YOU ARE NOT SURE TO UNDERSTAND IT. Фрагмент *tell it [THE JOKE] very slowly* має імпліцитний зміст TO EXPLAIN, TO SPOONFEED. Саме експліцитно-імпліцитні відношення TELL – EXPLAIN (TELL very slowly контекстуально тотожно EXPLAIN) створюють гумористичний перлокутивний ефект, оскільки те, що жарти не пояснюють, а розповідають є загальновідомим фоновим знанням. Загальна імплікація відповідає вже існуючому стереотипу THE POLISH ARE STUPID і може бути локалізована у вигляді *THE POLISH ARE too STUPID to understand jokes*.

Така дискримінація є більш витонченою та образливою через формальну відсутність ознак, що дозволяють безпосередньо довести факт її існування. Відносна невизначеність адресанта створює ілюзію об'єктивності суджень, надає "народного" ореолу. З іншого боку, функціонування даного жарту у дискурсі навряд чи буде свідчити про його дискримінативну спрямованість (хіба що у випадку політичного дискурсу). У першу чергу, подібні жарти функціонують з розважальною метою, а оповідачі, як правило, не виявляють ознак упередженого

*СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ*

ставлення. Внаслідок цього, імпліцитні ознаки дискримінації, присутні в анекдоті, є лише засобом створення гумористичного ефекту.